שחתן פוסק הוא פוסק פחות חומש: **גמ'** תנו רבנן אין צריך לומר ראשון תלמיד חכם ושני עם הארץ אלא אפילו [א]ראשון עם הארץ ושני תלמיד חכם יכול לומר לאחיך הייתי רוצה ליתן לך אי אפשי ליתן: פסקה להכנים לו אלף דינר כו': היינו רישא תנא שומא רבה וקתני שומא זוטא תנא שומא דידיה וקתני שומא דידה: **מתני'** [ב]פסקה להכנים לו כספים סלעה נעשה ששה דינרין החתן מקבל עליו עשרה דינרים לקופה לכל מנה ומנה רבן שמעון בן גמליאל אומר [ג]הכל כמנהג המדינה: **גמ'** היינו פוסק כנגדם חמשה עשר מנה תנא עסקא רבה ותנא עסקא זוטא וצריכא דאי תנא עסקא רבה דנפיש רווחא אבל עסקא זוטא דזוטר רווחא אימא לא צריכא ואי אשמעינן עסקא זוטא דזוטר זיונא אבל עסקא רבה דנפיש זיונא אימא לא צריכא: החתן מקבל עליו עשרה דינר לקופה: מאי קופה אמר רב אשי קופה של בשמים ואמר רב אשי לא נאמרו דברים הללו אלא בירושלים בעי רב אשי במנה הנישום או במנה המתקבל את"ל מנה המתקבל יום ראשון או כל יום ויום את"ל כל יום ויום שבת ראשונה או כל שבת ושבת את"ל כל שבת ושבת חדש ראשון או כל חדש וחדש את"ל כל חדש וחדש שנה ראשונה או כל שנה ושנה תיקו א"ר יהודה אמר רב מעשה [א]בבתו של נקדימון בן גוריון שפסקו לה חכמים ארבע מאות זהובים לקופה של בשמים לבו ביום אמרה להם [ב]כך תפסקו לבנותיכם וענו אחריה אמן: ת"ר מעשה ברבן יוחנן בן זכאי שהיה רוכב על החמור והיה יוצא מירושלים והיו תלמידיו מהלכין אחריו ראה ריבה אחת שהיתה מלקטת שעורים מבין גללי בהמתן של ערביים כיון שראתה אותו נתעטפה בשערה ועמדה לפניו אמרה לו רבי פרנסני אמר לה בתי מי את אמרה לו בת נקדימון בן גוריון אני אמר לה בתי ממון של בית אביך היכן הלך אמרה לו רבי לא כדין מתלין מתלא בירושלים מלח ממון חסר ואמרי לה חסד ושל בית חמיך היכן הוא אמרה לו בא זה ואיבד את זה אמרה לו רבי זכור אתה כשחתמת על כתובתי אמר להן לתלמידיו זכור אני כשחתמתי על כתובתה של זו והייתי קורא בה אלף אלפים דינרי זהב מבית אביה חוץ משל חמיה בכה רבן יוחנן בן זכאי ואמר אשריכם ישראל בזמן שעושין רצונו של מקום אין כל אומה ולשון שולטת בהם ובזמן שאין עושין רצונו של מקום מוסרן ביד אומה שפלה ולא ביד אומה שפלה אלא ביד בהמתן של אומה שפלה ונקדימון בן גוריון לא עבד צדקה והתניא אמרו עליו על נקדימון בן גוריון כשהיה יוצא מביתו לבית המדרש כלי מילת היו

מציעין

וכשחתן פוסק כו'. ואם שמו הם תחלה והכניסה לו בין שום קטן בין שום גדול הוא כותב בשטר פחות חומש. ובגמרא מפרש לה ל"ל כל הני: **גמ' תנא שומא רבה.** דפחות חומש רישא דתנא וכנגד השום דקאי אאלף דינר: **וקתני שומא זוטא.** שום במנה היא נותנת שלשים ואחד סלע ודינר דלא תימא שומא רבה הוא דדרך השמאים להעלותו על שוויו א"נ שומא זוטא איכא דמעלו ליה טפי שלא תתבזה בעיני הנועדים: **תנא שומא דידה וקתני שומא דידיה.** היכא דקתני חתן פוסק הרי שומא דידיה כגון שהיא הכניסה קודם השום והוא שם אותו בה' מאות כשבא לכתוב יכתוב ד' מאות שאף הוא שם אותו חומש יותר על שוויו: **שומא דידה.** היכא דקתני היא נותנת שהוא כתב הכתובה קודם שבא השום ועכשיו היא מביאתו וקרוביה שמין אותו. וחתן פוסק דתנא תרי זימני חד לשומא רבה וחד לשומא זוטא: **מתני' פסקה להכניס לו כספים.** שהן מוכנים לשכר מיד: **סלעה נעשה.** לכתוב בשטר הכתובה בששה דינר יותר שליש כדתנן לעיל. ובגמרא מפרש הא תו למה לי: **לקופה.** בגמרא מפרש שיתן לה עשרה זוז לכל מנה ומנה שהיא מביאה לו ויקנו לה מהם בשמים לרחוץ בהם בתמרוקי הנשים שכך שיערו שהאשה המביאה לבעלה מנה ראויה היא לבשמים של עשרה זוז. ולא פירשו במשנה אם לכל יום אם לכל שבת אם לכל חדש אם לכל שנה: **גמ' עסקא.** כספים קרי עסקא שהם עומדים להשתכר בהם להתעסק בהן תמיד: **תנא עסקא רבה.** אלף דינר שיוסיף שליש ויכתוב ט"ו מנה: **עסקא זוטא.** סלעה נעשה ששה דינר: **זיונא.** יציאה ואחריות: **בירושלים.** היו נוהגות להתקשט בבשמים: **במנה הנישום או במנה המתקבל.** האי לכל מנה ומנה דקאמר לפי חשבון השומא קאמר או לפי חשבון שהוא מקבלן עליו דהיינו פחות חומש: **שבת ראשונה כו'.** איני יודע ליישב סדר בעיות הללו לפי שיטת הש"ס. ונראה בעיני שכך סידרן יום ראשון או כל יום ויום ואם תמצא לומר כל יום ויום שבת ראשונה או כל שבת ושבת ואת"ל כל שבת ושבת חדש ראשון או כל חדש וחדש ואת"ל כל חדש וחדש שנה ראשונה או כל שנה ושנה: **שפסקו לה חכמים.** שמת בעלה ובאת לב"ד לפסוק לה צרכיה מנכסיו: **לבו ביום.** לצורך יום אחד: **ולא כדין מתלין מתלא.** ולא כך היו מושלין משל בירושלים: **מלח ממון חסר.** הרוצה למלוח ממונו כלומר לגרום לו שיתקיים יחסרנו לצדקה תמיד וחסרונו זהו קיומו: **ואמרי לה חסד.** יעשה ממנו חסד. ושל בית אבא לא עשו צדקה כראוי וכלה ממונן: **בא זה ואיבד זה.** לפי שנתערב בו: **חוץ משל חמיה.** תוספת שהוסיף לה החתן: ערביים קרי אומה שפלה ששוכני אהלים הם במדבר:

מציעין

וכשחתן פוסק פוסק פחות חומש. פי' ר"ח כשהחתן מייחד לה כלים ושאר תשמישין תוספת לכתובתה ובא לשומם ולכתוב שוויים בכתובתה פוחת חומש שמשים אותו יותר משוויים לכבוד החתן ולטעם דפחתי לפי שהיא משתמשת באותם כלים: **תנא** שומא רבה ושומא זוטא. שומא רבה ההוא דכנגד השום הוא פוסק דקאי אאלף דינר ושומא זוטא היינו סיפא דכשהחתן פוסק דמשמע פסיקא כל דהו ובדידה נמי תנא שומא רבה ושומא זוטא זוטא היא נותנת שלשים ואחד רבה היא נותנת חמש מאות ולר"י נראה כפירוש ר"ח דלא קאי כנגד השום אאלף דינר אלא כולל מה שאומר אח"כ והא דפריך היינו רישא קאי אשום במנה היא נותנת ל"א סלע ודינר ובד' מאות היא נותנת חמש מאות דתרווייהו אמאי איצטריך למיתני וגרים הכי תנא שומא זוטא וקתני שומא רבה תנא שומא דידה ותנא שומא דידיה וכשחתן פוסק היינו שומא דידיה ולא איצטריך למיתני שומא רבה ושומא זוטא בשומא דידיה דאתרווייהו קאי וכשחתן פוסק: **לא** נאמרו דברים הללו אלא בירושלים. והא דאמרינן בפ' טרף בקלפי (יומא דף לט:) שלא היתה כלה צריכה להתבשם בירושלים מפני ריח הקטרת ודאי צריך לא היו צריכות להתבשם אבל צריכות היו לקופה של בשמים לעדן הבשר ולהסיר השער ולפשט הקמטים. ר"ת: **ואם** תמצא לומר במנה המתקבל. וה"ה דמצי למימר אם תמצא לומר במנה הנישום: **ליום** ראשון או לכל יום ויום. הרבה תמיהות אלו הבעיות דאם יתן לה לעולם כדמסיק לכל שנה ושנה עשר דינר לכל מנה ומנה ליום כמה במהרה יכלה אותו הממון אלא ודאי נראה דעשר דינר יתן לה לכל מנה להתקשט לעולם ומיבעי ליה אם יתן לה בבת אחת והיא תשמרנו להתקשט בו עד שתכלה ומשם ואילך אין קצבה לתכשיטין ויתן לפי כבודה או לא יתן לה בבת אחת אלא כדי קישוטה ליום: **שפסקו** לה ד' מאות זהובים לקופה של בשמים. אע"פ שלפי חשבון הכתוב בכתובתה אלף אלפים דינרי זהב היה להם לפסוק יותר לפי חשבון עשר דינר למנה כיון שלא היתה צריכה יותר לא פסקו לה: **וענו** אחריה אמן. למעלה (דף סה.) לא ענו אחריה שלא היה בעלה חי אבל כאן שהיה חי ענו אחריה אמן ובעלה הטיל על חכמים שיפסקו לה:

זהב

עין משפט נר מצוה

י א מיי' פכ"ג מהלכות אישות הל' טו סמג עשין מח טוש"ע אה"ע סימן נג סעיף א:

יא ב ג מיי' שם הלכה יא יב סמג שם טור ש"ע שם סי' סו סעיף יא:

תוספות רי"ד

שפסק לו וגם אם היה רוצה לעגן את בתו עד שיפרענו היה יכול כדאמרינן בשילהי מס' תשב עד שתלבין ראשה ועכשיו שמת חתנו אין היבם יכול לכופו וגם לא לעגן את בתו אלא אומר לו או כנוס בלא כלום או חלוץ: ת"ר אין צריך לומר ראשון ת"ח ושני ע"ה אלא אפילו ראשון ע"ה ושני ת"ח י"ל לאחיך הייתי רוצה ליתן וכו': **מתני'** פסקה להכניס לו אלף דינר הוא פוסק ט"ו מנה וכנגד השום הוא פוסק פחות חומש שום מנה ושוה מנה א"ל אלא מנה שום במנה נותנת לו (מאה) [ל"א סלע] ודינר בד' מאות נותנת ה' מאות ומה שחתן פוסק [הוא פוסק] פחות חומש: פסקה להכניס לו כספים [סלעה נעשה ששה] דינרים והחתן מקבל עליו י' דינרים לקופה לכל מנה [ומנה] רשב"ג אומר הכל כמנהג המדינה פי' אם פסקה והתנית עמו שתתן לו אלף זוז הוא כותב בשטר כתובתה שהכניסה לו אלף ות"ק שהן ט"ו מנה ואם תתאלמן או תתגרש היא גובה אלף ות"ק והטעם מפורש בירושל' מפני שמשתכר בהן וכן אם הכניסה לו פרקמטיא ששוה אלף דינרים הוא פוסק עליו וכותב בשטר כתובתה אלף ות"ק כדאמר לקמן בגמרא (ושומא) [גמלים] של ערבי' ה"ה ככספים[א] והטעם מפני שהוא משתכר בהן וכנגד השום הוא פוסק פחות חומש פי' כמו שמוסיף שליש על הכספים כך הוא פוחת חומש משומת הכלים שאם מכנסת לו כלים ששוים אלף זוז ונישומו אלף זוז כפי מה ששוין למכור בשוק אינו מקבל עליו לכתוב בכתובתה אלא פחות חומש דהיינו ח' מאות והטעם מפרש בירושלמי מפני שהאשה מכלה אותן ולובשתן והן פוחתין ונאבדים והוא חייב באחריותן תקנו לפסוק ולכתוב פחות חומש וזו היא שומא ששם ומקבל עליו אחריות וזה מדבר בדבר שלא פסקה בשעת אירוסין ליתן לו אלא מה שנותנים לו בשעת הנשואין ואתא לאשמועינן שעל כל שוה חמשה הוא כותב בשטר כ"א ד' מפני שהן עתידין לכלות והוא חייב באחריותן ומכאן מוכח שפחת הבלאות על הבעל ולאפוקי ממאן דמפרש ביבמות בפרק

מסורת הש"ס

א) [תוספתא ספ"ה ע"ש], ב) [לעיל סה.],

תוספות רי"ד (המשך)

אלמנה לכ"ג דתנן התם אם מתו מתו לו בעבדי צאן ברזל ודייק טעמא דמת דליתנהו הא איתנהו ופחתו מדמיהן לא משלם לה פחתה דכל נצ"ב (ודייק טעמא) נוטלת בליאותה כמות שהן ולא משלם פחתייהו ומ"ה לא תני אם פחתו פחתו לו וליתא דהכא משמע דאפילו פיחתא מקבל עילוי' ומפני זה פוחתין לו לכתוב פחות חומש: שום במנה ושוה מנה א"ל אלא מנה פי' זה מדבר על הפסק שפסקה לו בשעת אירוסין ואריש דמתניתין קאי דקתני פסקה להכניס לו כספים וה"ק פסקה להכניס לו כלים שום במנה שישוו מנה אין לו לבעל לתבוע ממנה אלא כלים שישומו לו במנה אע"פ שהוא לא יכתוב בשטר הכתובה (שום במנה) אלא שמונים דינר ולא מצי למימר הב לי כלים שישוה וישומו טפי ממנה שאכתוב בשטר הכתובה שום במנה דכיון דהכי קא"ל שום במנה ושוה מנה לא התנת לו אלא שתתן לו כלים השוים ונישומים מנה ולא כשומא שכתב הוא בשטר הכתובה פסקה לי' שום במנה נותנת ל"א ודינר פי' אבל אם פסקה לו שתכניס לו כלים שום במנה כיון שלא פירשה ושוה מנה בודאי במנה הכתוב קא"ל הלכך נותנת לו ל"א סלע ודינר כשיפחות הוא החומש כדין החתן יכתוב בשטר הכתובה מנה א' וזה שומא דידה כמה חייבת להכניס לו. בד' מאות נותנת ה' מאות פי' אם פסקה להביא לו שום בד' מאות כיון שלא אמרה שוה ד' מאות נותנת לו ת"ק שיכתוב הוא בכתובתה ד' מאות והיינו הך אלא תני שומא זוטא גבי דידה ותני שומא רבא: ומה שהחתן פוסק וכו' פי' זה מדבר בשומא דידי' שאם מכנסת לו כלים בעת הנשואין מה שפסקה ליתן לו הוא פוסק ומקבל עליו פחות חומש והיינו רישא דקתני וכנגד השום הוא פוסק פחות חומש דקמיירי בשומא דידיה אלא תנא רישא שומא רבא בשומא דידיה וקתני סיפא שומא זוטא: פסקה להכניס לו וכו' ומקשה היינו כותב כנגדן ט"ו מנה ומהדר תני עסקא רבא ותני עסקא זוטא וצריכא דאי אשמועינן עסקא רבא משום דנפיש רווחי' אבל עסקא זוטא דזוטא רווחי' אימא לא צריכא. ואי אשמועינן עיסקא זוטא דזוטר זיוני' פי' הוצאתו וטרחו אבל עיסקא רבא דנפיש זיוני' אימא לא צריכא: והחתן מקבל עליו וכו' מאי קופה

א) לפנינו בגמ' לקמן ליתא דהרי הן ככספים רק דאשה גובה פרנא מהם אך דרש"י ז"ל פירש כן וע"ש בתוס' ד"ה גמלים.